

”כל עוד לא מאוחר, עלינו להגיע להכרה שהשואה איננה האובססיה של שארית הפליטה וההתייחדות עם ששת מיליוני הקורבנות ולקח התקופה הם לא עניינם של אלה בלבד שחזו את הנוראות מברשם, אלא חלק מהזיכרון הקיבוצי הארוך של עם ישראל, ומקומה של השואה הוא בתודעה ההיסטורית של כל דור יהודי באשר הוא.”

אבא קובנר, לעכב את הקריעה, תל אביב 1998, עמ' 164

משרד החינוך

יד ושם
בית הספר הבין-לאומי
להוראת השואה

רציונל כללי

סיפור שואת העם היהודי הוא אחד מרגעי השפל בתולדות האנושות וראוי לו כי יילמד ויועבר מדור לדור, בבחינת "והגדת לבנך", בכל מקום שבו שואפים לחנך לחברת מופת ערכית, חברה שבה הקבלה והחמלה, הדאגה לאחר, כבודו ושוויון ערכו עומדים כנר לרגליה.

השואה ותודעתה הפכו לחלק בלתי נפרד מן הזהות היהודית, הישראלית והאנושית. תלמידים בארץ, מעצם היותם חלק מהחברה הישראלית, חשופים לנושא השואה מגיל צעיר, והוא מלווה אותם בכל שנות התבגרותם. פעמים רבות החשיפה איננה מבוקרת, ולכן העיסוק בנושא במסגרות החינוכיות יסייע לילדים לעבד את התכנים הלא פשוטים (כגון סוגיית הרשע בעולם, שואה, צביעות, שקר, התמודדות האדם בדחף תוקפני בלתי נשלט וכו') בצורה מיטבית. כדי להגיע אל המשמעויות הערכיות יש לטוות את הסיפור האנושי, להכיר את מה שאבד: קהילות, משפחות, אנשים ונכסי תרבות. יש להעמיק בשאלה: כיצד התמודדו בני אדם בתקופת השואה, במה התחבטו, מול אילו דילמות עמדו ומדוע בחרו כפי שבחרו, ולחשוף את כוחות הנפש ורוח האדם שנתגלו גם הם בתקופה זו. כמו כן יש לעסוק גם במנעד הבחירות וההתנהגויות של בני האדם: הפושעים הנאצים והמסייעים בידם, העומדים מהצד, ומן העבר השני, חסידי אומות העולם - על המשמעויות האתיות הגלומות בנושאים אלו. לבסוף יש לבחון מה ניתן ללמוד מתהליך החזרה לחיים של הניצולים ותרומתם להקמת המדינה. כל זאת מתוך התייחסות אל ההקשר ההיסטורי.

מערכת החינוך שוקדת החל מן הגיל הצעיר לחנך ילדים על מורשתו של העם, ההיסטוריה, התרבות ובתוכה החגים, המועדים וימי הזיכרון, כחלק בלתי נפרד מההווה החינוכית. השואה שנכחת באופן משמעותי בזהות הישראלית, היהודית והאוניברסלית, מחייבת, כאמור, את אנשי החינוך לחשוף את הנושא באופן מבוקר ועל-פי תפיסה גלית.

מחויבות למאבק בגזענות

חיזוק החברה הדמוקרטית, ערכי הסובלנות והרגישות לאחר בחברה תוך שאיפה לכינון חברת מופת

העצמת תחושת המסוגלות העצמית באמצעות כלים קוגניטיביים ורגשיים להתמודדות עם סיפור השואה

הדגשת גילוייה של רוח האדם בשואה וביטוייה בתחומי היצירה, התרבות, ההגות והאמנות

מחויבות להמשך קיומו של העם היהודי

מחויבות לקיומה של מדינה יהודית ודמוקרטית

הכרת סיפור השואה הכרת העולם היהודי שאבד יצירת אמפתיה כלפי קרבנות השואה טיפוח רגישות אנושית

חיזוק ערכים הומניסטיים כלל אנושיים

חיזוק ערכים יהודיים

עקרונות פדגוגיים כלליים

1

היערכות מטרימה של ביה"ס עם צוות המורים: המפגש עם נושא השואה עשוי להעלות תכנים רגשיים מתוך עולמו הפנימי והאישי של איש החינוך, לכן חשוב שבטרם יעסוק המחנך בתיווך נושא השואה לילדים יעבור הוא עצמו תהליך הכנה. תהליך זה ייתן מקום לעיבוד רגשי מחד גיסא וליצירת בסיס ידע שעליו מסתמכת הפעלת התכנית מאידך גיסא.

2

העיסוק בנושא השואה במערכת החינוך יאורגן באופן ספירלי החל מגיל הגן ועד לחטיבה העליונה, בהתאם להתפתחות הקוגניטיבית והרגשית של הילד והנער: **עולמו של הילד וסביבתו הקרובה, המשפחה וסביבתה בשואה, הקהילה, העם והסיפור האנושי הכללי.** תכנית ספירלית תעניק למורה את היכולת לדעת למה נחשפו תלמידיו בעבר ולבנות נדבך בנושא מתוך מודעות לרצף החינוכי והלימודי.

3

התכנית תילמד תוך מתן עוגנים רגשיים המשרים ביטחון ומפתחים תחושת מסוגלות. העוגנים יבואו לידי ביטוי בדמות המורה המלמד ובבחירת התוכן הנלמד:
א. לשם יצירת תחושת ביטחון וכדי להבטיח רצף חינוכי וערכי, התהליך יובל על ידי מחנכים בעלי קשר משמעותי וקבוע עם התלמידים או מורים משמעותיים לתלמידים.
ב. העיסוק באבדן, במוראות השואה ובשיטה הנאצית ייעשה בהתאמה ליכולת הרגשית והקוגניטיבית של הלומד ובהקפדה על הימנעות מתיאורים גרפיים בוטים, מזוועות ומשימוש בסימולציות.

4

לימוד נושא השואה ייעשה תוך שימת דגש על היבטים של תעצמות נפש, רוח האדם ונטיעת התקווה והשאיפה לעולם טוב יותר.

5

הלימוד ייעשה מתוך עיגון התכנים בהקשרי מקום וזמן והצגת מורכבות הסוגיות הנדונות.

6

יושם דגש על אסטרטגיות הוראה, כלים ותכנים מתחומי האמנויות ויצירות ספרותיות כעדות לרוח האדם, כבסיס ללמידה משמעותית של השואה ולעיבוד החוויה הרגשית. הוראת הנושא תיעשה תוך שימוש במגוון דרכי הוראה בין תחומיים, זאת כדי לאפשר הבנה עמוקה יותר לצד רלוונטיות ללומדים.

כל שלבי הלימוד יתייחסו לארבעה נושאים מרכזיים²:

- א. העולם היהודי לגווניו ולקהילותיו בטרם שואה.
- ב. הסיפור האנושי בשואה (רוח האדם):
  1. התמודדות יהודית בתקופת השואה.
  2. חסידי אומות העולם, העומדים מהצד ועד לנאצים והמסייעים בידם.
  - ג. החזרה לחיים.
  - ד. מושגי יסוד.

כל אחד מהנושאים בתוכנית יילמד באופן ספירלי בכל שלבי הגיל תוך התאמה להתפתחות הקוגניטיבית והרגשית של התלמידים כפי שמפורט כאן.

1. חטיבה צעירה

עולמו של הילד וסביבתו הקרובה:
בחטיבה הצעירה ילמדו התלמידים את נושא השואה מתוך התמקדות בסיפורו של היחיד תוך שימת דגש על "עוגנים רגשיים" שיקלו על ההתמודדות. בעזרת המפגש עם דמות מרכזית אחת תיווצר אמפתיה שתאפשר להכיל את הנושא ולפגוש מושגי יסוד ראשוניים.

2. יסודי גבוה

המשפחה וסביבתה בשואה:
בשלב השני יורחב המעגל אל סיפוריה של המשפחה. ההיכרות עם עולמה של המשפחה בשואה מרחיבה את העיסוק בנושא לדמויות נוספות וללימוד על אינטראקציות בין אנשים בתקופה קשה זו. כל זאת תוך התייחסות למגוון הערכים שמושג זה, המשמעותי לילדים, מכיל בתוכו.

3. חטיבה

הקהילה:
לקראת חטיבת הביניים יתווסף מעגל הקהילה אשר יאפשר את הרחבת הפריסה הגאוגרפית של סיפור השואה ויפגיש את התלמידים עם גורלן השונה של קהילות ועם התמודדות היהודים עם התמורות שחלו בחברה ובקהילה הסובבת אותם. במקביל ניתן בשלב זה לעסוק בנושאים פחות קונקרטיים ולהרחיב את העיסוק בשאלות של זהות ומורשת, מרכיביון ויחסי הגומלין שבין האדם לחברה הסובבת אותו.

4. תיכון

העם והסיפור האנושי הכללי:
בתיכון יתקיים תהליך של העמקת הידע ההיסטורי במבט בין-תחומי תוך סינתזה עם נושאים ערכיים והדילמות העולות מהם ומפגש עם שאלות אקוטיות של זהות יהודית ומוסר אנושי, כגון היחיד והיחיד ובין שבר להמשכיות.

התכנית תארגן בבתי הספר בהיקף של 2-15 שעות בשנה, בהתאמה לגיל. כל זאת יתקיים לצד הלימוד של פרק השואה בתכנית הלימודים בהיסטוריה בכיתות יא-יב הכוללת את התמונה ההיסטורית הרחבה והמגובשת.